

Acció directa no violenta y Desobediència civil

Revista Illacrua, nº 92, Noviolència

Paco Cascón

Actualment vivim el renaixement de grups i moviments compromesos socialment i políticament (més enllà del que signifiquen les Ong) en diferents lluites: insubmissió, ecologia, deute extern, antiglobalització neoliberal, okupes, immigrants... Amb totes aquestes lluites han ressorgit també paraules com desobediència civil, encara que moltes vegades es confon amb l'acció directa o altres formes de lluita no violentes.

La desobediència civil, si bé és fonamental, és tan sols una de les cines de l'estratègia de la lluita no violenta. Parlem de lluita com a contraposició de forces, com l'aplicació de l'energia i l'agressivitat que la major part de les vegades necessiten els canvis, sense que hagi de vincular-se a la violència, tal com s'explicarà més endavant.

Noviolència no és no violència

No es tracta d'una pura distinció gramatical. Quan se separa la paraula en dos amb un espai o un guió, es posa l'èmfasi en la negació de la violència directa. És com dir: no anem a fer actes de violència. En canvi, quan parlem de no violència com una sola paraula, ens referim a una cosa molt diferent. És la traducció que es va fer del terme hindú ahimsa. En una sola paraula és com la fan servir des de fa dècades els diferents moviments antimilitaristes i no violents per referir-se a una definició en positiu que la presenta com una forma de vida, una estratègia de lluita política, una eina per enfrontar els conflictes i un model de societat. També planteja la importància de la coherència entre aquestes quatre. La raó principal d'utilitzar una sola paraula i prescindir del no com a negació és explicitar amb total claredat que l'opció no violenta no suposa una mera negació de la violència, directa, sinó un projecte en positiu de transformació radical de la societat i de nosaltres mateixes/os.

L'objectiu fonamental serà acabar amb la denominada violència estructural, fent de la coherència entre els fins i mitjans un dels seus elements fonamentals.

La no violència està molt més allunyada d'actituds passives i/o intimistes del que pot estar-ho d'actituds de compromís transformador violent. Com va dir Gandhi: "no és una actitud o una opció per a covards".

Des de la no violència es diferencia entre agressivitat i violència, considerant que la primera és innata, mentre que la segona és apresada. Definim agressivitat com aquella força vital que ens fa ser persones i no titelles. Es tracta d'aquella força que ens permet afirmar-nos i que podríem vincular a l'assertivitat, la força vital o l'instint de supervivència. Des del poder s'intenta vincular-ho a la violència i d'aquesta forma treure'ns tota possibilitat d'exercir pressió, de lluitar, canviar i transformar la realitat.

Aquesta força vital, l'agressivitat, és canalitzada i educada pels diferents mitjans de mass media, família, escola, entorn social ...), de formes diferents. Una forma seria com a força destructiva. És el que definim com a violència. Es tracta d'aquella força utilitzada per destruir un ésser humà en alguna cosa que li és fonamental per ser-ho. Podem parlar, això no obstant, de dos tipus de violència: la directa i l'estructural.

La violència directa és la que tothom considera com a tal. Es tracta de la violència sanguinària, els actes de violència. En ser dolenta, és fàcilment reconeixible i públicament rebutjada. Tot i causar milers de morts, no és la més destructiva.

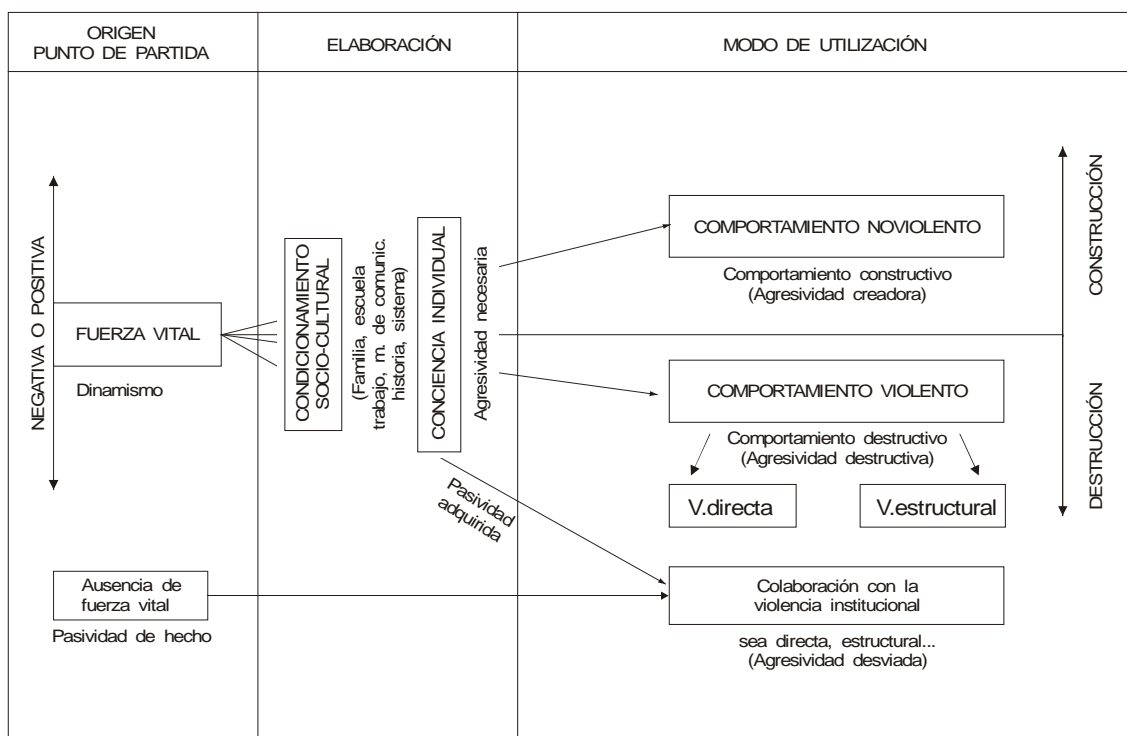

Per altra banda, ens trobem amb la violència estructural. No és el que anomenem la violència dels "dolents", al contrari, és habitualment la violència dels bons, de guant blanc. Es tracta de les estructures violentes: la injustícia social, l'opressió... És una violència doblement nociva: primer, per que és més oculta i moltes vegades no és reconeguda com a tal i segon, perquè està a l'arrel i és la causa de la major part de les violències directes. És una violència que mata milions de persones cada any; de fam, de malalties curables, de misèria... i aquelles persones que no mata les manté en una situació d'indignitat humana. Lluitar contra ella serà la tasca fonamental de la noviolència.

Una altra forma de canalitzar l'agressivitat és la noviolència. Es tracta d'agressivitat, de força, però constructiva, utilitzada per transformar i millorar les condicions de vida. Està vinculada amb el concepte de pau positiva, encara que va més lluny, convertint la coherència entre fins i mitjans i entre compromís personal i social en punts fonamentals.

Una darrera forma de canalitzar l'agressivitat seria anul·lar-la: el conformisme, la submissió. És la que està més estesa encara que, normalment, creiem que ho és la violència.

CUADRO 1

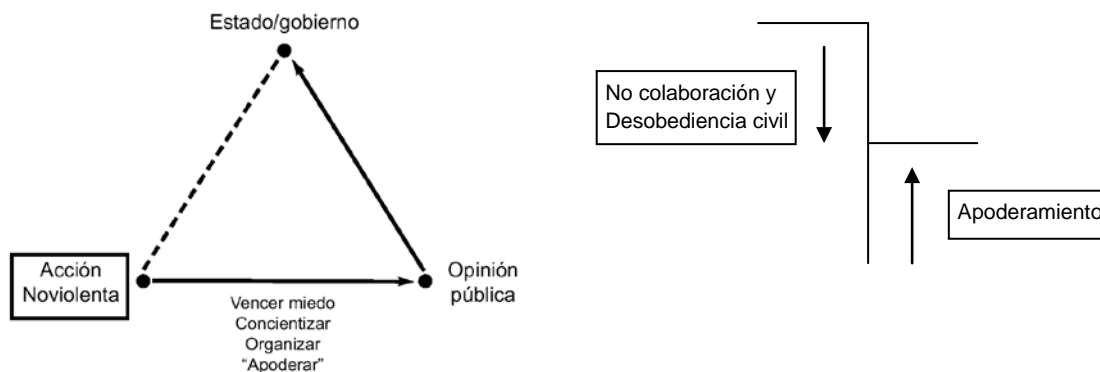

© EDUCAR PARA LA PAZ UNA PROPUESTA POSIBLE. Seminario de educación para la paz (APDH), 1990.

Prendre el poder o tenir-ne

La forma d'entendre i manipular el poder és quelcom fonamental en l'estratègia de l'acció noviolenta. El plantejament clàssic quasi sempre ha estat lluitar per aconseguir el poder i des d'allà fer els canvis. El plantejament noviolent consisteix a donar instruments a la societat civil perquè s'organitzi i sigui capaç de desenvolupar el seu propi poder a fi de qüestionar, enderrocar i canviar qualsevol poder injust, tant en les relacions interpersonals com en els àmbits social i polític.

En tota interacció humana hi ha un desequilibri de poder. Quan aquest desequilibri és molt gran, els conflictes són gairebé sempre impossibles d'enfrontar. Qui està a dalt ni tan sols reconeix que hi ha el conflicte. La situació, tal com està, ja li va bé i no farà res per canviar-la, al contrari, farà el possible per perpetuar-la o aprofundir-la.

Per afrontar aquesta situació caldrà treballar per reequilibrar el poder. La no violència planteja aquest reequilibri de forma asimètrica. A la violència no es contraposa violència, per motius ètics i d'eficàcia. Normalment, acceptar aquestes regles del poder significa entrar en un joc on ells tenen totes les eines per guanyar. Significa donar-los excuses per utilitzar tota la seva maquinària de violència. A més, en la no violència sempre està present la idea de la coherència fins-mitjans, pensant que el fi el construirem dia a dia a través dels mitjans que utilitzem.

El plantejament asimètric de la no violència significa treure poder als qui estan a dalt i donar-lo als qui estan a baix. Això significa treballar en dues dimensions, respectivament, la no-col·laboració i la desobediència civil per un costat, i l'apoderament per l'altre.

No-col·laboració i desobediència civil

La màxima "qui obeeix manté qui mana" està en la base d'aquesta idea. Encara que sembli mentida, la injustícia es manté per la nostra col·laboració i submissió. Gandhi i Luther King l'aplicaren de forma massiva, Omplint les presons de desobedients, però ja abans hi trobem les seves arrels. Textos com els de Thoreau amb el "deure de la desobediència civil", el d'Etienne de la Botie amb "el discurs sobre la servitud voluntària", Tolstoi... foren la base d'aquestes campanyes massives. Una de les idees bàsiques és separar conceptes com legalitat i legitimitat. No tot el que és legal és legítim i no tot el que és legítim és legal. La no violència creu que, quan els dos conceptes xoquen, cal triar per la legitimitat. I això normalment suposa deixar de col·laborar, fins i tot, desobeir les lleis injustes. Exercir aquesta desobediència i assumir, per convertir-la en una nova forma de lluita, les seves conseqüències serà una poderosa eina. Educar per a una consciència crítica, i per veure tan evident el fet de col·laborar amb el que creiem just com no fer-ho amb aquells que ens semblen injustos, es troba en la base de la no violència.

Canviar la idea que no podem fer res per canviar les coses. Fomentar l'afecte, l'autoestima, la confiança en nosaltres mateixos/es, l'assertivitat... en resum, desenvolupar les bases de poder que tots i totes tenim. I no només de forma individual, sinó col·lectiva. Tenim més força i poder del que creiem. Descobrir-lo i aprendre a exercir-lo de forma no violenta serà tot un treball a realitzar.

Estratègia de l'acció no violenta

Desenvolupar tot el que suposa l'estratègia no violenta i sobretot enumerar accions i contar exemples d'aquestes ens demanaria in espai de què en aquest article no dispo. Per això, us presento de forma telegràfica els passos de l'estratègia no violenta:

- 1) Preparació i entrenament

- a. Anàlisi de la conjuntura: aprendre a analitzar la realitat i a dissenyar estratègies amb passos concrets i realitzables que ens portin a la meta que pretenem assolir.
- b. Entrenament i educació: l'assemblea composta per petits grups de base anomenats grups d'afinitat és un dels elements fonamentals de la lluita no violenta. De la seva força, formació, consistència i cohesió depèn l'èxit de la lluita. Treballar temes com vèncer la por, l'organització cooperativa, la presa de decisions... seran aspectes bàsics. No es pot deixar la reacció a l'espontaneïtat. Es treballaran especialment dos aspectes:
  - b1. Preparació interior: enfortir les pròpies idees i conviccions, que són el motor de la nostra lluita i resistència, tant individualment com grupalment.
  - b2. Preparació exterior: preparar-se per mantenir una actitud activa i no violenta davant qualsevol possible provocació o agressió. La no violència no eximeix de sofrir la violència de l'altra part i tampoc es tracta d'una actitud sacrificial o martirial, sinó de fer d'això una nova eina de denúncia i lluita contra la injustícia.

2) Mètodes d'acció directa

Gene Sharp recopilà 197 tipus d'accions no violentes. I això no és més que una llista basada en experiències històriques, però precisament un dels elements fonamentals de la no violència és la imaginació i la creativitat permanents. Podríem plantejar les següents fases de l'acció no violenta:

- a. Diàleg-Negociació: és l'instrument més senzill amb què es comença i s'acaba, però no l'únic, malgrat que sempre s'està obert a utilitzar-lo.
- b. Denúncia de la injustícia: a Gandhi li agradava parlar de la no violència com la força de la veritat (satyagraha).
Pot semblar una eina poc poderosa, però treu a la llum les injustícies, les violències contra drets humans. Moviments com les Madres de la Plaza de Mayo, a l'Argentina, van centrar la seva acció a treure a la llum el fenomen dels desapareguts, si bé al principi tothom les prengué per boges. Ho feien donant voltes a la plaça vestides de negre, amb els seus mocadors i les fotografies dels seus familiars i amics desapareguts. Els moviments populars salvadorencs convertiren durant la guerra, els carrers, les parets i els autobusos públics en veritables periòdics on es denunciava l'opressió, la injustícia i les violacions dels drets humans que es produïen. En l'actualitat, les xarxes informàtiques ens permeten difondre i denunciar internacionalment qualsevol fet que succeeixi en el racó més remot del món. Xarxes com Pangea, Sindominio, Nodo-50, Indymedia...

Amb el mateix objectiu de denúncia pública s'utilitzen accions directes, cridaneres i imaginatives, com les que hem vist recentment a Barcelona, escalar una de les torres de la vila olímpica amb una pancarta a favor de Chiapas, o en el passeig de Gràcia en les manifestacions antiglobalització. Despenjar-se en una reunió de l'FMI i llançar bitllets falsos de denúncia... Assemblees, ocupacions, bloquejos, vagues de fam... serien alguns més dels tipus d'accions.
- c. No col·laboració: un pas més en l'acció directa. I no és suficient fer accions de denúncia sinó que es passa a impedir que la injustícia es mantingui. Començant per ser conscients de la nostra pròpia col·laboració amb ella i tallant-la. Podríem parlar aquí de diferents accions: la vaga, la no col·laboració, la interposició, el boicot i, fins i tot, el sabotatge no violent. Alguns exemples són les persones que pugen als arbres i hi viuen per impedir que els tallin per fer determinades construccions, la interposició en maniobres de l'exèrcit en camps de tir; o deixar de comprar i/o consumir productes diversos.
- d. Desobediència civil; quan la no-cooperació és a una cosa que està estipulada per llei entrem en el terreny de la desobediència civil. Es tracta de negar-se col·lectivament a col·laborar amb lleis o ordres injustes i il·legítimes. Les conseqüències són penals i impliquen normalment anar a la presó, multes o inhabilitacions. Però, parafrasejant de forma lliure Thoreau: "en un país amb lleis injustes i on s'empresona injustament, el lloc

per a una persona que creu i lluita per la justícia ha de ser la presó. Desobeir les lleis i assumir la conseqüència d'aquesta desobediència suposa qüestionar el sistema i fer-li afrontar les seves pròpies contradiccions. La insubmissió al servei militar, la desobediència a l'actual llei d'estrangeria, l'objecció fiscal... en són exemples.

- e. Programa constructiu: des de la noviolència és bàsic proposar sempre alternatives. I no tan sols en l'àmbit teòric, sinó posar-les en pràctica amb un doble objectiu: mostrar les nostres propostes i deixar de col·laborar amb les que no compartim. Serà fonamental posar en marxa programes autogestionaris d'economia alternativa, energies renovables, mitjans de comunicació alternatius, models de defensa civil no violenta no centrada a defensar territoris sinó drets i formes de vida en què creiem, educació per a la pau...

La noviolència ens dóna un ampli ventall de possibilitats per actuar, més enllà de queixar-nos, i de lluitar per construir un món diferent. Tant de bo que aquestes línies ens deixin pistes per comprometre'ns més en aquesta lluita.

Paco Cascón

Per saber-ne més:

<http://www.noviolencia.org>

Pérez, José Antonio. Manual práctico de desobediencia civil. Ed. Pamiela.

Randle, Michael. Resistencia civil.

